

A continuació, vaig a comentar la principal doctrina d'un dels grans filòsofs de la història, és l'anomenat Plató, del qual desenvoluparé la teoria de les idees i explicaré el mite de la caverna. Aquestes doctrines són veritablement molt antigues, però ens donem comte de que encara ens serveixen una gran quantitat de segles després d'haver-les postulat, per la seua grandiositat. Per a entendre la filosofia d'aquest autor, com per a entendre qualsevol altre, cal saber un poc del context en que va viure aquest i dels pensaments que van influir en el seu, posteriorment. Tot açò ho vaig a explicar a continuació, fent un breu repàs de la història de la filosofia, desde que aquesta pròpiament naix en algun moment de la historia, fins al marc cultural de l'època de Plató.

La filosofia naix en Grecia, fa aproximadament 2500 anys; però abans ja existia una forma de pensar prefilosòfica: el pensament mític. Aquest saber tenia un caràcter imaginari i intuitiu, ja que donava respostes fantàstiques on intervenien els déus amb poders sobrenaturals, per a explicar els principals fenòmens de la natura i de la vida humana. En un moment determinat sorgeix la necessitat de trobar altre tipus de respostes per a certs fenòmens, i així sorgiren les respostes racionals. La filosofia naix en aquest moment, en el pas del mite al logos, és a dir, en el pas d'un saber mitològic a un saber lògic o racional (logos en grec significa raó, paraula, ciència). Els primers filòsofs s'anomenen presocràtics, pel fet simplement de viure abans del primer gran filòsof de la història, com el nom ho indica, Sócrates; o també físics per la seua preocupació per l'estudi de la natura (physis en grec). Bo, doncs aquests filòsofs es centraren fonamentalment en els problemes cosmològics, generalment en l'origen de l'univers, l'estudi de la natura, etc. Concretament intentaven trobar un sentit cosmològic a partir de l'origen del món. Pretenien explicar les lleis que regulen les transformacions i els canvis observables en el món físic o material, convençuts de que la natura estava governada per lleis inalterables que imposen als fenòmens una certa necessitat, ordre i regularitat. Tales de Milet fou considerat el primer filòsof i científic occidental. Aquest explicà que tot el que existia procedia de l'aigua, que aquesta era la matèria originària a partir de la qual s'havia produït tot el restant. Altre filòsof que cal destacar d'aquesta època és Anaximandre. Aquest pensava que hauria d'haver un quint element, allò indefinit, que nosaltres no podríem veure, però es podria barrejar per a formar els altres quatre (aigua, aire, terra i foc). Altrament, Anaxímenes pensava que allò comú a tota realitat era l'aire. Tots aquests intentaven buscar un primer principi o element a partir del qual s'hauria originat el univers, per tal de donar-li algun sentit a ell mateix; però aquestes coses podem dir que tansols són opinions, i per tant no ens poden certificar un coneixement vertader, tal com explicaré més endavant comentant l'ideologia de Plató.

Els següents filòsofs que trobem en la història són els Pitagòrics. Aquests s'anomenen així per pertànyer a l'escola fundada per Pitàgores., situada al sud d'Itàlia. Aquests estuviaven i es centraren en la música, astronomia, i matemàtiques, i foren els primers en fer-les progresar. Afirmaven que les coses són números, o que els números constitueixen les essències de les coses, són allò que una cosa és. És per això que els Pitagòrics estaven convençuts de que la realitat tenia una estructura matemàtica, i de que l'univers i els cel eren en el fons harmonia i números. Pensaven que com tot en la natura és medible i quantificable, i fins als sons musicals poden ser expressats numèricament, així doncs els mateixos principis que regeixen els números, regeixen també les coses i expliquen el seu comportament, i consegüentment els números són la essència de les coses, són el que és la cosa en sí. Així és com explicaven ells la relació que tenen la realitat i les matemàtiques. Pensaven que, investigant i coneixent els números i totes les seues relacions, investigaven l'essència de tota la realitat. Amb açò, podem dir que els pitagòrics eren cosmològics (la paraula grega cosmos designa l'univers, i en grec significa ordre), per a ells l'univers està ordenat lògicament, és a dir, d'una forma racional, a més amb un ordre harmoniós. I el alma, que per a ells és l'harmonia del cos, tendix de forma natural al coneixement del cosmos o harmonia matemàtica del univers. També cal dir que Plató va pertànyer a aquesta escola en aquella època.

Cronològicament el següent filòsof important fou Heràclit d'Éfes. Com el seu nom indica, aquest va nèixer en la colònia jònica d'Éfes; i visqué al segle VI a.C. Heràclit considerava la realitat com algo essencialment mòvil i que flueix. Per a ell tot flueix, tot canvia i res permanenceix. Va expressar aquesta idea mitjançant una metàfora:

<< No podem banyar—nos dues voltes en el mateix riu, perquè les seues aigües flueixen constantment i el riu deixa de ser el mateix que era abans >>. Tot passa constantment d'un estat al seu contrari, de la vida a la mort, d'allò sec a allò humit, del dia a la nit, etc; En altres paraules, la llei que regeix l'univers és la lluita de contraris. Per açò, ell pensa que el ser no existeix, perquè la realitat en el seu conjunt va canviant. Sols existeix el fet d'anar canviant, i el fet humà de trobar el logos a través del diàleg, ja que el diàleg és un intercanvi d'allò que pensen o creuen dues o més persones. Heràclit va morir uns 60 anys abans de que nasquera Plató, en canvi, aquest va influir en el pròpi pensament de Plató, mitjançant un deixeble de Heràclit. Altre filòsof important e influent en el pensament Platònic fou Parmènides d'Elea. Aquest nasqué uns anys després que Heràclit. És considerat com el pare de la lògica i del racionalisme. Ell va dir que el que és, és; i el que no és, no és, és a dir, el ser és, i el no ser no és. Ell intentava definir allò que els presocràtics havien intuït: Rere les aparences hi ha una realitat aparent. Va distingir dues vies de coneixement, la via de la opinió, que és el coneixement de les aparences, i la via de la raó, que és el coneixement vertader de la realitat, on ésta ha de ser immutable. Ja que el ser de les coses no pot canviar, si canvia ja no és eixa cosa. Allò que canvia són le aparences, però oculta està la part del ser que no canvia mai. Pensava que res pot venir del no—res, pertant, totes les coses formen part d'un tot. També diu que el canvi en realitat no existeix, tot és sempre igual, encara que no ho parega a simple vista. Amb tot açò, podem dir que Parmènides és un autor que busca la realitat, és a dir la raó de la realitat; ja que diu que la raó està en la realitat. La veritat tan sols és una, i aquesta representa la realitat; pertant sols la podem aconseguir mitjançant la raó, fent un esforç individual, ja que per a conseguir—ho, o intentar—ho, almenys hem de renunciar a la opinió i les aparences. Tot açò serà la base del pensament de Plató, encara que els dos són autors amb un pensament totalment contrari, Heràclit també influirà en el pensament de Plató, com abans he nomenat.

Per comprendre la filosofia de Plató, cal tindre en comte el context filosòfic, polític i social del qual va sorgir. Plató va nèixer l'any 427 a.C., i fou un jove amb inquietuds polítiques; però durant la seua joventut va començar un un període de decadència de la democràcia grega, pel fet de estar duguent—se a terme la guerra del Peloponés, en la qual Esparta derrotà Atenes. Esparta abolí la democràcia. Plató estava decebut amb la política de la seua patria, així que va fundar en Atenes una Acadèmia, en la qual intentava educar als futurs governants. Ell va intentar dur un sistema polític basat en les seues idees, intentava educar per a fer una societat ideal, governada per savis, pertant virtuoses. El cas esque no va poder dur a terme el seu mètode. Per a entendre la resposta de Plató, també cal entendre qui eren els sofistes, ja que foren personatges molt importants a la seua època. En aquell temps, els sofistes eren un grup de filòsofs que ensenyaven als jóvens retòrica i política. Aquests eren escèptics, ja que pensaven que la veritat no existeix, o que el home és incapaç de conèixer—la. Pensaven que la veritat és relativa a l'ésser humà i a la societat en la que viu, per això també es diu que eren relativistes, ja que pensen que el coneixement pot ser el mateix que la opinió, tot depén del que pense cadascú. També podem dir que són convencionalistes, perquè creuen que totes les lleis són arbitràries. Pel seu amor als diners, i els seus atacs a la vida familiar i a les institucions socials, polítiques i religioses es guanyaren l'odi de tot el poble, cosa que feia que estigueren mal vists per la societat. Plató fou un dels seus opositors, ja que va parlar d'ells com homes pràctics i com activistes polítics, però mai com filòsofs, tratant—los sempre despectivament (exceptuant a Protàgores, pel qui va expressar respecte). També cal entendre qui era Sócrates, ja que fou una figura importantíssima en la vida i la obra de Plató. Bó, Sócrates va nèixer en l'època de major esplendor d'Atenes, en aquell temps democràtica. Và nèixer dins d'na família modesta, i cal dir que no cobrava per els seus ensenyaments, ni va escriure cap llibre, ja que opinava que la filosofia sols es pot practicar mitjançant el diàleg, ja que les essències es troben en el pròpi llenguatge. Va dedicar la seua vida a buscar la veritat, interrogant—se a ell mateix i als altres sobre el bé humà, la justícia, la felicitat i la virtut. Sócrates afirmava el següent: Sols sé que no sé res. D'aquesta manera reconeixia la seua pròpia ignorància, ja que sols el que reconeix no saber està en condicions d'aprendre. Ell oposava la opinió que és relativa, particular o subjectiva, amb la veritat, que ha de ser absoluta i universal, pertant vàlida per a tothom. Acusà als sofistes de mentirosos, ja que pensava que les opinions representen un punt de vista particular, mai la veritat. Ell vol trobar una moral que siga universal, a partir d'una veritat universal. Va ser jutgat i condemnat a prendre la cicuta, baix la falsa acusació de corrompre a la joventut. Aquesta tràgica mort va influir garandiosament en la vida i en la doctrina del seu deixeble Plató.

Bó, ara ens centrarem bàsicament en la filosofia de Plató. El seu nucli, en el qual giren totes les seues doctrines és la teoria de les idees. A partir d'aquesta queden vinculades la teoria de la realitat, la del coneixement, la de l'amor, la política, l'educació, etc. Segons Plató, existeixen dos móns molt diferents, el món de les essències i el món dels sentits. En el món de les essències, o del ser hi ha una realitat permanent; mentre que en el món de les coses o dels sentits tot canvia, flueix, hi ha una realitat canviant. Ell critica aquesta realitat que canvia, que representa el món de l'aparença, que és una realitat aparent perquè se'n apareix, i depèn de la opinió que es té sobre ixa realitat. La vertadera realitat ha de ser una realitat per darrere de les aparences, ha de ser permanent. Per això existeix el món de les essències, d'allò que fa que alguna cosa siga el que és (idees). Les persones tenim necessitat d'aquestes essències per a entendre el què passa, i aquestes es troben en el món de les idees, en el qual es pot raonar, i és un món rere del món material, en el qual trobem aquestes formes eternes, immutables, úniques e inalterables. Les idees (el bé, la bellesa, la justícia, etc) són més reals que les coses, ja que són eternes i immutables (no cambien mai), pertant són realitats que existeixen amb independència de les coses (les coses bones, belles, justes...). Les idees són la causa de totes les coses i el fonament de tots els juïcis que formulem sobre elles. Podem dir que tot allò físic és enganyós, de manera que quan estigam més lluny de la realitat física més prop estarem de la veritat; perquè no podem tindre coneixement d'allò que canvia, de les coses materials sols podem tindre opinions, pertant no ens podem fiar, perquè tots tenim una opinió diferent, i la raó ha de ser universal, vàlida per a tothom. De fet, hem de confiar en la raó, perquè és una cosa comuna a tots, i és allò que ens fa humans. Podríem dir que el món que captem a través dels sentits (món sensible) és una còpia d'altre món, el món de les idees (món intel·ligible), l'únic que mereix vertaderament el nom de realitat. Plató també distingeix dues parts de la realitat humana, que estan separades però alhora les dues necessàries e imprescindibles. Plató defén el que s'anomena dualisme antropològic, separant el cos i l'ànima. El cos és allò que flueix, que és mortal, pertany al món sensible o dels sentits i pertant, no ens podem fiar d'ell perquè és enganyós o canviant, aleshores el cos no ens diu veritats, ens fa oblidar la nostra existència en el món de les idees o de la raó. Aquest món de les idees ve representat per l'ànima, que és allò immortal. Plató ens diu que l'ànima existeix abans de la vida material, i és la que regna en el món de les idees. De manera que, el cos produeix el nostre oblit del món de les idees, i tenim que fer un esforç per a recordar les idees, utilitzant la raó, per a apropar-se a la veritat. És per això que diem que Plató es preocupava per les coses eternes i immutables, ja que creia que darrere del món dels sentits, del qual tenim un coneixement incomplet o aproximat, està el món de les idees, del que podem tindre un coneixement veritable, a partir de la nostra raó. Aquesta teoria també la podem anomenar com la teoria de la realitat o ontologia, pel fet de que ens fa distinguir i ens diu què és allò autènticament real i què és allò aparent

La teoria de les idees té una segona part interpretativa, on Plató concilia els pensaments de Parmènides i Heràclit. És l'anomenada teoria del coneixement o epistemologia, que ens diu quin és l'origen i el canvi del coneixement, i com distinguir la veritat de l'error, fent una contraposició entre la realitat i el coneixement que tenim sobre ella. Aquesta teoria la tenim descrita per Plató en un bellíssim i célebre mite: El mite de la caverna. Plató, en el llibre VII de *La República* ens suggereix que imaginem una caverna, en el fons de la qual es troben uns homes encadenats de peus i mans desde que havien nascut, de manera que sols han pogut mirar la paret que tenien davant. Aquests homes veuen les ombres de les estàtues i dels distints objectes que porten uns titellaires que passen per davant la cova i darrere d'ells; les seues ombres són projectades per un foc que es troba més enllà de la caverna. Què deuen pensar els homes encadenats que veuen els objectes com si foren ombres reflexades en la paret? Doncs, segurament creuen que la única realitat existent és eixa, en forma de ombres. Ells creuen què és real allò al que estan acostumats a veure. Amb açò podem dir que per a Plató, allò pròpi o essencial al ser humà és l'educació. Per a ell, l'educació és tan natural, que tot ser humà ha d'estar educat; ja siga mal o ben educat. Eixa mala educació estaria basada en la opinió, en les creences, hàbits o costums. Els presoners són dogmàtics perquè creuen que és real allò al que estan acostumats a veure, però això no té perquè ser real. Les ombres, i els presoners fins a la paret dels titellaires constitueixen el primer nivell del mite de la caverna, el qual és l'anomenat món de les ombres. Aquest representa el món de les imatges, literalment les que tenim en el nostre cervell sobre les coses. Aquest món també s'anomena com el món de la ignorància, aquesta apareix com una forma d'esclavitut, perquè els presoners han sigut obligats desde petits a no poder veure la vertadera realitat. En realitat, són presoners de la seua ignorància, de la

costum i dels principis de sempre. Creuen que és real allò que han estat acostumats a veure sempre, però perquè siga rutinari i les coses et pareguen d'allò més normal, no tenen perquè ser la pura realitat. Eixir de la caverna ens dona un poquet de por a tots, i seria com eixir de la caverna. Sols es tractaria de renunciar al que has vist durant tota la teua vida, cosa difícil, però no per això insuperable. Bo, el segon nivell seria el món de les coses artificials. Estaria compost per els titellaires i el foc. Es representa el que és el món de la tècnica i del saber humà, del que els humans produïm. La llum del foc simbolitza el saber artificial, tecnològic. És la que il·lumina per tal de fer possible la projecció de les imatges. Els titellaires són els manipuladors de la realitat (polítics, advocats, mestres...), són tots aquells que utilitzen un saber artificial per a manipular la realitat del poble. Els pròpys objectes són les tècniques per a manipular la realitat. I els presoners som nosaltres, o la societat. Ens diu que els humans som ignorants, millor dit que no estem ben educats, ja que per a ell la ignorància no existeix. Simplement els presoners es deixen enganyar per els manipuladors. El següent nivell és el món dels objectes naturals o de la natura. Aquest representa l'eixida de la caverna. Asi és on tenim que fer el màxim esforç, perquè és on s'enfrentem a les nostres creences, ja que desde menuts som presoners d'elles i es molt difícil desfer-nos d'elles. És el lloc que separa l'interior de la caverna del exterior, o el món sensible del món de les idees o intel·ligible. El quart i últim nivell seria el món de les idees. En aquest món ja ens apareixen els pròpys i vertaders objectes naturals. Be representat per la llum del Sol. Els presoners han de ser alliberats a la força per a que puguem eixir a l'exterior i tindre un coneixement de la vertadera realitat. Encara que com he dit, és cosa molt difícil perquè allí dins realment ells viuen feliços, encara que no amb una felicitat absoluta, sinó amb l'anomenada felicitat de l'ignorant, d'aquell que realment no sap la veritat, d'aquell que actua deixant-se dur pel costum i l'hàbit. Per això diem que descobrir la veritat sempre és un poc dolorós, ja que cal acostumar-se a una altra realitat diferent, trencant amb els costums adquirits abans. Eixir de la caverna seria com un procés d'educació, del qual podem dir que també és una mica dolorós, i s'ha de fer a la força per tal d'acostumbar-te. La caverna és el nostre miserable món. Dins hi ha un coneixement subjectiu i artificial basat en les apariències, però cal buscar un saber universal i realment vertader. La veritat realment està en el nostre cap, és a dir, és un concepte humà. La veritat és la nostra representació de la realitat, i eixa realitat ha d'estar en algun lloc. A major grau de veritat major grau de realitat. Quan més objectiva, més vertadera serà eixa cosa. Descobrint la veritat, captarem la realitat. L'últim element del mite de la caverna que ens falta per comentar és el Sol. Aquest representa la idea del bé, perquè és la virtut. A mesura que adquirisques més coneixement seràs més virtuós. El bé moral és la idea que permet entendre que el món està ben fet. El Sol produeix i és el que marca les estacions, i pertant també el productor de la realitat material, i del món de les idees. En l'ordre del coneixement, nosaltres primerament coneixem les coses i després les idees, pel fet de que naixem sent animals; però amb un dur procés d'educació aconseguim entendre les idees, bo millor recordar-les, ja que eixes idees estan en la nostra ànima, però tenim que descobrir-les. La idea més universal de totes és la idea del bé, també la més superior. Quan aprens ciència, et fa pensar que tot està bé, ordenat, i coceps l'univers amb una certa harmonia. Per tant tota realitat està produïda per la idea del bé.

Per mitjà d'aquest mite Plató ens vol transmetre que la societat sols veu a partir de l'aparença, i que som ignorants, ja que som enganyats, però som feliços en la nostra ignorància. Ell vol que isquem del'interior de la caverna per tal de aprendre per u mateix, per a trobar respostes objectives. Sap que tots no es volen alliberar, perquè açò requereix un esforç molt gran, però encara així, ell vol que ens esforçem, perquè tindriem una gran recompensa, el vertader coneixement de la realitat. Ell simplement vol mostrar-nos el camí que deuríem de fer des de les imatges borroses fins a les idees veritables que s'amaguen darrere dels fenòmens de la natura. Malgrat tot, els humans preferim allò a que estem acostumats, per això la majoria de gent es conforma en viure entre ombres, perquè al eixir de la caverna i veure la llum o la veritat, implica un gran esforç, i eixir dels hàbits i dels costums ens costa molt, i no és fàcil per a ningú. Altra causa també podria ser la por a la gran decepció de pensar de que sempre hem viscut una gran mentira. Aquestes persones que viuen entre les ombres, i encara que són enganyats, viuen feliços en la seua ignorància, formada per la major part de la societat. Generalment, els filòsofs són els qui emprenen aquest difícil camí per a la recerca de la veritat, perquè superant el gran esforç que implica, si el superem, podem arribar al món de les idees, o a un vertader coneixement de les coses. I eixint al exterior, passariem de les simples aparences a una vertadera realitat.

BIBLIOGRAFÍA

Platón. La República.Libro VII. Editorial Diálogo.

Gran enciclopedia interactiva. Océano. Tomo 3 Filosofía

Apuntes de clase de filosofía. 2º bachiller.

1